

עומק הדף

דף בט

תוכן

- א. אם אשה שאיסורה מדרבנן נחשבת 'אינה ראויה' מן התורה
- ב. גדר כותי למ"ד גירי אריות הן
- ג. יסוד פטור קטנה מקנס לר' מאיר
- ד. אם 'אין קידושין תופסין' הוי סיבה או סימן לממזרות

א) אם אשה שאיסורה מדרבנן נחשבת 'אינה ראויה' מן התורה

- א. במשנה בריש פירקין איתא, דמי שאנס אשה שאסורה לו משום לאו או משום כרת, חייב לשלם לה קנס. ומבואר בגמ' (עמ' ב), דחידוש התנא הוא לאפוקי משיטת ר' שמעון בן מנסיא דרשו מקרא שאם אנס אשה שאינה ראויה לקיימה אינו משלם קנס, [וכן משיטת שמעון התמני דס"ל דאשה שאין בה הויה לית לה קנס].
- ב. המשנה (כאן) מזכרת כמה נשים שהן חייבי לאוין או כרת, ואחת מהן היא הנתינה. וברש"י ביאר, דנתינים הם הגבעונים שבאו לכלל ישראל בזמן יהושע בן נון, ודוד המלך גזר עליהם לאוסרם להינשא לישראלים.
- ג. בתוס' (ד"ה הבא על הנתינה) הקשו, אם איסור נתינה הוא רק משום גזירת דוד, א"כ נמצא שאיסורה הוא רק מדרבנן, וא"כ אין להחשיבה כאשה שאינה ראויה מן התורה, וגם לפי ר' שמעון בן מנסיא יש לה קנס. [ועי' ברמב"ן ורשב"א שכתבו לחלק בין נתינה דדור ראשון דאיסורה מן התורה ונחשבת כאשה שאינה ראויה מן התורה, לבין נתינה דדור שני ושאר הדורות דאיסורה רק מדרבנן].
- ד. הרש"ש תירץ, דאע"פ דאיסורה מדרבנן, מ"מ מדאורייתא קרינן בה 'אינה ראויה לקיימה', כיון דחכמים אסרוה לו, והרי גם מדאורייתא צריך לשמוע לדברי חכמים משום 'לא תסור'. [ועי' ברמב"ם (הל' נערה פ"א ה"ה) שפסק דהמאנס אשה שאסורה מדרבנן הר"ז לא ישאנה, ובכס"מ הקשה, הא מדאורייתא ראויה לו ולא נתמעטה ממצות 'ולו תהיה לאשה', ותירץ, דגם אשה כזו נתמעטה, כיון דמדאורייתא צריך לשמוע לדברי חכמים].
- ה. בברכת אברהם כתב, דיסוד המחלוקת בזה בין רש"י ותוס' **תלוי במה שחקרו האחרונים אם איסורים דרבנן הם איסורי גברא או איסורי חפצא**. דאם הם איסורי חפצא, דיש כח ביד חכמים לאסור אשה מסויימת באיסור חפצא, א"כ נקראת 'אשה שאינה ראויה', וכדעת רש"י והרמב"ם, אך אם הם רק איסורי גברא, שכיון שאמרו חכמים שאין שאשה זו אסורה, אסור למרוד כנגדם ולישאנה, א"כ אינה נחשבת 'אינה ראויה' מצד עצמה, וכדעת התוס'.

ב) גדר הכותי למ"ד גירי אריות הן

- א. איתא במשנה, דמי שאנס אשה שאסורה לו משום לאו או משום כרת, חייב לשלם לה קנס, [ודלא כשיטת ר' שמעון בן מנסיא ושמעון התמני המובאים בגמ']. אך אם אנס אשה שאסורה לו משום איסור שיש בו מיתת ב"ד, מבואר במשנה לקמן (לו): דאין לה קנס, דכיון דהוא מתחייב בנפשו אינו משלם ממון, משום הדין דקים ליה בדרבא מיניה.
- ב. המשנה (כאן) מזכרת כמה נשים שהן רק חייבי לאוין או כרת ולא מיתת ב"ד, ולכן יש בהן קנס. ואחת מהן היא הכותית. וברש"י פירש, דתנא דמתני' סובר דכותים גירי אריות הם, וממילא נכללים בלאו ד'לא תתחתן בהם', שהוא האיסור לישא אשה נכרית.
- ג. הראשונים תמהו, דא"כ דאזלי' כמ"ד גירי אריות, אמאי יש לכותית קנס, הא מי שאנס נכרית אינו משלם קנס, [עי' בתוס' (ד"ה ועל הכותית) שהוכיחו כן מהגמ' לעיל (יא)]. והאחרונים תמהו עוד, דאם אזלי' כמ"ד גירי אריות, וכותית נחשבת כנכרית גמורה, א"כ לכאן הדין הוא דישראל הבא עליה קנאים פוגעים בו, כדין ישראל הבא על העכו"ם, ונמצא שיש בה מיתה בידי אדם, ויתכן שיש לפוטרו מקנס משום קים ליה בדרבא מיניה.
- ד. בחי' רעק"א תירץ הקושיא דקנאים פוגעים בו, דגם למ"ד גירי אריות, אין הדבר ברור בכל כותי וכותי שאין בגירותו כלום, דיש מהם שנתגיירו לשם שמים, **אלא גדרם כספק גרים**, וכיון שכן, אין רשות לקנאים לפגוע במי שבא על הכותית, וממילא לא שייך בהם הפטור דקים ליה בדרבא מיניה. [ועי' בדברי יחזקאל (סי' כג) שתירץ באופן אחר, דלא שייך דין קלב"מ במי שקנאים פוגעים בו, דאי"ז חיוב מיתה אלא שיש רשות לקנאים להורגו].
- ה. בהפלאה כתב לתרץ שתי הקושיות עפ"י יסוד אחד, דלמ"ד גירי אריות, אע"פ שאין בגירותם כלום, ואינם ישראלים, מ"מ גם אין דינם כמו סתם נכרים, כיון שהם מאמינים בה' [ורק עבדו בשיתוף דזה נחשב כמו ע"ז], וגם נהגו בקצת ממנהגי ישראל, ולכן אע"פ שהם נכרים, **החשיבו אותם חז"ל בדרגה יותר גבוהה מסתם נכרים**. ולכן ישראל שאנס כותית צריך לשלם לה קנס, וגם מי שבא עליה אין קנאים פוגעים בו.

ג) יסוד פטור קטנה מקנס לר' מאיר

- א. הגמ' מביאה מברייתא, דר' מאיר סובר דקטנה אין לה קנס. ומביאה הגמ' בשם רב, דמתני' דהכא אזלא כר' מאיר, דמשמע במשנה דדוקא נערה יש לה קנס, אבל לא קטנה. וטעמו דר' מאיר מובא בגמ' לקמן (מ:), דדרש 'ולו תהיה לאשה' דמשמע דהתורה איירי דוקא 'במהוה עצמה', דהיינו שהיא ראויה לקבל קידושין בעצמה, והרי קטנה אינה ראויה לקבל קידושין בעצמה.
- ב. בחי' רעק"א הקשה, דשיטה זו, דדרשי' 'ולו תהיה לאשה' דמשמע דוקא באשה שיש בה הויה, היא שיטת שמעון התמני [מובא בגמ' לקמן (עמ' ב)], דסובר דליכא קנס בחייבי כריתות, כיון דלית בהן הויה [שאינן קידושין תופסין בהן], וא"כ תמוה, דכיון דמפורש במתני' דחייבי כריתות יש להן קנס, ודלא כשמעון התמני, א"כ היאך אפשר דמתני' ר' מאיר היא, דמ"ש דממעטי' קטנה משום דאין בה הויה, ולא ממעטי' חייבי כריתות דאין בהן הויה.
- ג. רעק"א תירץ, דר' מאיר סובר דחייבי כריתות נחשבות כנשים שיש בהן הויה, משום שיש בהן הויה עכ"פ לאנשים אחרים, ורק למאנס זה אין להן הויה, משא"כ קטנה שאין בה הויה מעצמה לשום אדם.
- ד. עוד הקשה הגרעק"א, דמאי שנא קטנה דנתמעטה מקנס לר' מאיר משום דאין לה הויה מעצמה, ואילו שוטה לא נתמעטה מקנס, אע"פ שאין לה הויה מעצמה. [כך נקט רעק"א, דשוטה יש לה קנס אפילו לר' מאיר, והביא ראיה לזה מהגמ' לקמן (לב:), אולם ההפלאה והפנ"י לקמן (לו). כתבו דלפי ר' מאיר גם שוטה אין לה קנס, ועי' בקובץ שיעורים (אות עח) שהביא שכבר נחלקו בזה הראשונים].
- ה. בחי' ר' שמואל (סי' כא) תירץ, דגם לר"מ ליכא תנאי דרק אשה שיש בה הויה מעצמה יש לה קנס, אלא דס"ל, דכיון דקרא ד'ולו תהיה לאשה' משמע במהוה עצמה, זהו גילוי דפירושה של 'נערה' בקרא היינו גדולה, ודלא כשיטת רבנן ד'נערה' פירושה קטנה. ולדבריו, עיקר ההפקעה של קטנה מקנס לר"מ אינה משום דלית בה הויה מעצמה, אלא משום שאינה 'נערה'. [וע"ע ברעק"א שתיירץ באופן אחר, דשוטה יש בה הויה כשתשפתה].

ד) אם אין קידושין תופסין הוי סיבה או סימן למזורות

- א. הגמ' מביאה בשם ר' עקיבא דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין. אולם כתב רש"י דשמעון התמני אינו סובר כן, אלא ס"ל, דרק חייבי כריתות אין בהן הויה. ומבואר בסוגיין, דלפי שמעון התמני תפיסת קידושין ומזורות תלויים זה בזה, דכל אשה שאין קידושין תופסין בה, הבא עליה הולד ממזר, אבל אשה שקידושין תופסין בה, אע"פ שאסורה, הבא עליה אין הולד ממזר. וכ"כ התוס' (ד"ה חילולין), דמשמע בסוגיין דהא בהא תליא.
- ב. ואמנם לא נתבאר טעם הדבר, מה היא השייכות בין מזורות לתפיסת קידושין. ובקובץ הערות (סי' לה אות א) הביא ב' דרכים לבאר הענין: א. אם אין קידושין תופסין בה, זהו סימן שאיסורה חמורה מאד, וממילא הבא עליה באיסור הולד ממזר. ב. אם אין קידושין תופסין בה, זוהי סיבה שהולד יהיה ממזר, כיון שהוא נולד ע"י התחברות של איש ואשה שהתורה מפקיעה מהם תפיסת קידושין, ואין ביניהם שום שייכות של אישות.
- ג. בתוס' (שם) דן לגבי עבד וכותי הבא על ישראלית, אם לשמעון התמני הולד ממזר, שהרי אין קידושין תופסין בהם. ובברכת אברהם ביאר הספק, דתלוי בחקירה הנ"ל, דאם אי תפיסת קידושין הוא סימן לחומר האיסור, א"כ כאן אינו סימן לחומר האיסור, דמה שאין קידושין תופסין בהם אינו מחמת האיסור כלל, אלא משום שאינם ישראלים, אך אם אי תפיסת קידושין היא גופא סיבה שהולד ממזר, א"כ גם בכה"ג מסתבר שהולד ממזר.
- ד. באבני מילואים (סי' מד אות ד) הביא בשם הפני יהושע בגיטין (דף מג), דגבי אשת איש הא דאין קידושין תופסין בה, אין זה רק משום איסורה, אלא גם מטעם אחר, משום שכבר חלה עליה רשות בעלה, ושוב א"א לאיש אחר לקדשה. והאבני מילואים השיג עליו, דא"כ למה הוצרכה הגמ' ביבמות (סז:) לדרוש מקרא דאין קידושין תופסין בה.
- ה. בברכת אברהם תירץ, דנפק"מ בזה לגבי הולד, דאם הא דאין קידושין תופסין בה הוא רק מחמת רשות הבעל, א"כ מסתבר שאי"ז גורם שהולד יהיה ממזר, ואפילו לפי הצד דאי תפיסת קידושין היא גופא סיבה למזורות, משום דכאן מה שאין קידושין תופסין בה אינו מחמת זה דלא שייכא ביניהם צד אישות, אלא הוא מטעם אחר לגמרי, שכבר חלה עליה רשות הבעל. ולכן הוצרכה הגמ' לדרוש מקרא דלא תפסי קידושין, דעי"ז הולד ממזר.

דף כט

דין כותים בזמן הזה

במשנה מובא דין מי שמאנס אשה שאסורה לו משום לאו או כריתות, שחייב לשלם לה קנס. ואחת מן הנשים הנזכרות במשנה היא הכותית. ונחלקו הראשונים בביאורו, דפליגי תנאים אם כותים הם גירי אריות או גירי אמת, ורש"י נקט, דתנא דמתני' אזלא כמ"ד גירי אריות, אולם בתוס' (ד"ה ועל) השיג ע"ז, דא"כ כותית היא נכרית גמורה, ולמה יש לה קנס, הא אין קנס לנכרית, ולכן פירשו דמתני' אזלא כמ"ד גירי אמת.

והאחרונים כתבו כמה דרכים כדי ליישב שיטת רש"י. המגיני שלמה תירץ, דאפילו למ"ד גירי אריות, אין דינם כודאי נכרים אלא כספק נכרים. אך האחרונים הקשו ע"ז, שאם כותית נחשבת כספק נכרית, אמאי צריך לשלם קנס, הא המוציא מחבירו עליו הראיה. והפנ"י בב"ק (לח: לתוס' ד"ה על הכותית) כתב עוד ב' תירוצים, א. כדי שלא יהא החוטא נשכר, ב. משום גזירת טימוע, עיי"ש שביאר מדוע גזרו חכמים קנס לכותית משום טעמים אלו ולא לנכרית גמורה. והדברי יחזקאל (סי' כג אות ה) כתב כמה דרכים ליישב דעת רש"י, ואחד מהדרכים הוא, שבאמת מן התורה שייך קנס אפילו לנכרית, אלא שחז"ל הפקיעו ממונם, ולכן בכותית שהיא נכרית משומרת, לא הקפיעו ממונה, וממילא הקנס נשאר במקומו.

ויש לעיין, מה דין כותים בזה"ז. ובהלכות רבית כתב השו"ע (יו"ד סי' קנט סעי' ג) שדין הכותי הוא כישראל משומד. ולכא' כוונתו, שדינו כישראל, שאע"פ שהוא משומד, לא פקע ממנו שם ישראל, ולכן אסור להלוות לו ברבית, וכן הבין הש"ך (שם ס"ק ה). אך הש"ך השיג עליו, דהא מבואר בחולין (דף ו) דכותי דינו כגוי ממש. וכן משמע ברמב"ם (הל' עבדים פ"ו ה"ו), דבזה"ז דין הכותי הוא כדין העכו"ם לכל דבריהם. נמצא שיש כאן מחלוקת גדולה, אם בזה"ז דין הכותי הוא כישראל משומד או כגוי ממש.

ובהלכות קידושין פסק השו"ע (אהע"ז סי' מד סעי' י) שאם כותי קידש אשה ישראלית, צריכה גט. ולכא' זהו לשיטתו, דדעת השו"ע היא דכותי הוא כישראל משומד ולא כנכרי, וכן הבין בביאור הגר"א (שם אות יט) ובבית שמואל (שם ס"ק יג). אכן החלקת מחוקק (שם ס"ק יא) הבין דברי השו"ע באופן אחר, שכתב דמשום חומרת קידושין החמירו להצריכה גט, ומשמע מדבריו שמדינא דינו כנכרי, אלא שבכה"ג החמירו. ודבריו צ"ע, שמדברי השו"ע בהלכות רבית לכא' מבואר דס"ל דכותי כישראל, וכמ"ש.

ואמנם קשה, שבמקומות אחרים משמע לכא' מלשון השו"ע דקיי"ל דכותי דינו כגוי ממש. בהלכות ברכת המזון כתב השו"ע (או"ח סי' קצט סעי' ב) ז"ל, 'כותי בזה"ז הרי הוא כעובד עבודת אלילים ואין מזמנין עליו', וכן הוא לשון השו"ע בהלכות עבדים, שכתב (יו"ד סי' רסז' סעי' מז) ז"ל, 'ובזה"ז שהכותים כגוים לכל דבריהם' וכן הוא לשונו בהלכות שחיטה, שכתב השו"ע (יו"ד סי' ב סעי' ז) ז"ל, 'כותי האידנא דינו כעובד אלילים'. וצ"ע בכל זה.

סוגיית הדף

דף כט

גדר פטור קנס באשה שאינה ראויה לקיימה

גמרא:

והני בני קנסא נינהו ואמאי איקרי כאן
ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו

תמצית הסוגיא:

איתא במשנה, דמי שאנס אשה שאינה ראויה לו, כגון חייבי לאוין וחייבי כריתות, צריך לשלם קנס. והגמ' מקשה, אמאי איכא קנס, הא כתיב 'ולו תהיה לאשה', וזה שייך דוקא באשה הראויה לו. [ומתרצת הגמ', דדרשי' מקרא שיש קנס גם בכה"ג]. ומבואר דהגמ' נקטה מסברא, דתשלומי קנס אינו שייך באשה שאינה ראויה לקיימה.

וכעין סברא זו מובא בגמ' בשם ר' שמעון בן מנסיא ושמעון התימני, דר' שמעון בן מנסיא סובר דליכא תשלומי קנס בחייבי לאוין או חייבי כריתות משום שאינן ראויין לקיימן, ושמעון התימני סובר דבחייבי לאוין יש קנס, אבל לא בחייבי כריתות, דקנס שייך רק באשה שקידושין תופסין בה. [ושניהם פליגי על המשנה].

וסברת המקשן לכאן' תמוה, דמה בכך שא"א להמאנס לקיים באשה זו מצות 'ולו תהיה לאשה', הא עדיין אפשר לחייבו לשלם קנס. [וכן יל"ע בשיטות ר' שמעון בן מנסיא ושמעון התימני]. וכתבו הראשונים והאחרונים שני מהלכים בביאור סברת המקשן. א. תשלומי קנס תלוי במצות כניסה, ולכן במקום דא"א לכונסה שוב אין חיוב לשלם קנס. ב. אשה שאינה ראויה לקיימה נתמעטה מקנס, דדרשי' מקרא ד'ולו תהיה לאשה', דתשלומי קנס שייך דוקא באשה שראויה לקיימה.

ומתוך שני המהלכים הנ"ל יוצא לנו כמה נפק"מ, וכמו שיתבאר.

תמצית מראי מקומות

מהלך א. תשלומי קנס תלוי במצות כניסה

א. תוס' רי"ד ד"ה ומקשינן

הביא קושיית הגמ', אמאי צריך לשלם קנס לחייבי לאוין וכריתות, הא כתיב 'ולו תהיה לאשה', שיש מצוה לכנוס האנוסה, וזה שייך דוקא באשה הראויה לו.

וביאר, דסובר המקשן, דכיון דאינו יכול לקיים המצוה לכנוסה, ממילא יש לפוטרו גם מקנס, דמצות כניסה ותשלומי קנס תלויים זה בזה.

ב. ריטב"א ד"ה איקרי

כתב, דאין לפרש דהמקשן סובר שיש לדרוש מפסוק 'ולו תהיה לאשה' דאשה שאינה ראויה לו נתמעטה מקנס, דהא אין כאן תיבה מיותרת לדרשא, [עיי"ש שהוכיח כן].

אלא פירש כדברי התוס' רי"ד, דהמקשן סובר שכיון שא"א לקיים מצות כניסה שוב אין לחייבו בקנס.

ג. מצפה איתן ד"ה והני

הקשה, מדוע פשיטא ליה להמקשן שאם א"א לקיים מצות כניסה ממילא פטור גם מקנס.

ותירץ, דתנא דמתני' היא ר' מאיר כדאיתא בגמ', ור' מאיר סובר שקטנה אין לה קנס, וטעמו מבואר לקמן (מ:), דדרש 'ולו תהיה לאשה', דמשמע דאיירי דוקא אשה שמקבלת קידושין בעצמה, אבל לא בקטנה, ולכן בקטנה פטור גם מקנס. ומבואר מזה דלפי ר"מ מצות כניסה ותשלומי קנס תלויים זה בזה.

מהלך ב. אשה שאינה ראויה לקיימה נתמעטה מקנס

ד. קובץ שיעורים אות פו

ביאר קושיית הגמ' בדרך אחרת, דבאמת קנס אינו תלוי במצות כניסה, אלא דהמקשן סובר דדרשי' מפסוק 'ולו תהיה לאשה' שאשה שאינה ראויה לו נתמעטה מקנס.

והביא ראיה לזה ממה שהקשו התוס' (ד"ה וחד), אמאי הוצרכה התורה לרבות חייבי לאוין וכריתות לקנס, הא עדיף שלא לכתוב לשון 'תהיה' כלל, ושוב לא יצטרך לריבוי, [כן ביאר השימ"ק בקושייתם]. ואם קנס תלוי במצות כניסה, למאי נפק"מ מהו לשון הקרא, הא ליכא מצות כניסה, אלא ע"כ קנס אינו תלוי במצות כניסה, אלא דדרשי' פטור הקנס מלשון הקרא.

נפק"מ מב' מהלכים הנ"ל

ה. משנה למלך הל' נערה ובתולה פ"א ה"ה

הביא בשם מהר"א ששון, דלפי שיטת שמעון התימני, דס"ל שאם האנוסה אינה מחייבי כריתות אלא מחייבי לאוין יש בה קנס, לפי"ז יש גם מצוה לכנוסה, אע"פ שיש בה לאו, שהתירה התורה את הלאו במקום מצות כניסה.

אולם המשל"מ נחלק על מהר"א ששון בזה, וכתב דגם לפי שמעון התימני ליכא מצות כניסה בחייבי לאוין, אלא דיש להם קנס.

ו. יונת אלם ס"א

הביא ראיה לדרכו של הקובץ שיעורים משיטת שמעון התימני, דס"ל דחייבי לאוין לא נתמעטו מקנס, אע"פ שאין בהם מצות כניסה, [כדברי המשל"מ], ומוכח דס"ל לשמעון התימני דקנס אינו תלוי במצות כניסה.

וכפשוטו נידון זה תלוי בב' מהלכים הנ"ל, שלפי מה שנקט המשל"מ דגם לשמעון התימני ליכא מצות כניסה בחייבי לאוין, מוכח מזה כדברי הקובץ שיעורים, דקנס אינו תלוי במצות כניסה, וכמ"ש היונת אלם, אולם מהר"א ששון ס"ל דקנס תלוי במצות כניסה, ולכן נקט דלפי שמעון התימני

אולם רש"י ס"ל דפטור קנס הוא מיעוט הקרא, ולכן נקט שהדין תלוי בזמן האונס, אם האשה שנאנסה יש בה קנס או לא. ולכן הוצרך לדחוק ולפרש דאיירי באשה שנבעלה שלא כדרכה.

[וכ"כ ביונת אלם (שם), שזהו יסוד פלוגתת רש"י ותוס'].

ט. עטרת שמואל ל. ד"ה אמר ר"ח

הביא מש"כ רש"י (ד"ה הא), שאשה נדה נחשבת אשה שיש בה הויה, משום שהמקדש אשה בזמן נידותה הרי היא מקודשת.

ודייק מדבריו, דאילו לא תפסי קידושין בזמן נידותה אינה נחשבת כאשה שיש בה הויה, אע"פ שיכול לקיים בה מצות כניסה אם ימתין לקדשה עד לאחר גמר נדותה.

וביאר עפ"י הנ"ל, דרש"י ס"ל דהא דפטרי' אשה שאין בה הויה מקנס, אי"ז משום שקנס תלוי במצות כניסה, אלא משום שנתמעטה מקנס, ולכן נקט, דהדין תלוי בזמן האונס, אם באותה שעה היא אשה שיש בה הויה או לא.

דחייבי לאוין יש להם קנס, ע"כ יש בהם גם מצות כניסה, [וכן מבואר מלשון מהר"א ששון בתשובתו שנקט כן].

ז. רש"י ל. ד"ה בעולה ותוס' שם ד"ה איכא

נחלקו בכוונת הגמ' 'בעולה לכהן גדול', דרש"י פירש דאיירי בכהן גדול שאנס אשה שכבר נבעלה לאחרים, [שלא כדרכה, דאל"כ אינה בתולה], אולם בתוס' פירשו דאיירי בכהן גדול שאנס בתולה, וכוונת הגמ', שכיון שהוא אנסה, הרי נמצא שעכשיו היא בעולה ואינה ראוי לו.

ח. קובץ שיעורים אות נד

ביאר יסוד המחלוקת בין רש"י ותוס' עפ"י ב' המהלכים הנ"ל.

תוס' ס"ל דקנס תלוי במצות כניסה, ולכן נקטו, שאפילו אם בזמן האונס האשה היתה ראויה לו, מ"מ אין קנס, כיון דבזמן התשלומין אסור לכונסה. ולכן פירש הגמ' כפשוטו, דאיירי בסתם אשה בתולה.

דין משום אשת איש.¹⁷ ולא מיירי כשנתאלמנו או נתגרשו מן הנשואין, דאילו נתארמלו או נתגרשו מן הנשואין אין להם קנס, שהרי קנסה לעצמה וכיון דמפוחה היא אחילתיה,¹⁸ [אלא] הכא במאי עסקינן כשנתאלמנה או נתגרשה מן הארוסין וכמ"ד (לקמן ל"ח ע"ב) יתומה בחיי אב שנתארסה ונתגרשה או נתאלמנה יש לה קנס וקנסה לאביה. ומשכחת לה לאשת אחיו דאסירא ליה באלמנות כשיש בנים לאחיו, דאי לא הרי זקוקה ליה ושריא ליה. וכן פירשו בירושלמי בפירקין:

גמרא הני הוא דאית להו קנס כשרות לא. פירוש דכל היכא דקתני אלו¹⁹ [משמע אלן] דוקא ק"י:

ה"ק אלו נערות פסולות. פירוש לא שיהיו כולן פסולות, דהא גיורת ושבויה פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד כשרות אפילו לכהונה קט"ז. אלא יש מהן פסולות ממש ויש מהן פגומות:

נערה אין קמנה לא. פירשו בתוס' דלא מאלו נערות דייק לה, דדלמא נערה למעוטי בוגרת, אלא אסיפא סמיך דתני לה בהדיא (לקמן מ' ע"ב) כל מקום שיש מכר אין קנס, ומשמע ליה דלא פליגא סתמא אסתמא:

דף כט ע"ב

איכרי כאן ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו. פירוש לאו דמשמע לישנא דקרא הכי, דהא לקמן בפרקין (מ' ע"א) פרכינן וליתי עשה דולו תהיה לאשה ולידחי לאו דלא יבא ממזר, ואם איתא דהכי משמע לישנא דקרא היכי דחי ליה, אדרבא מקיים ליה, אלא משום דק"ל לקמן (שם) דהכי דינא דכל שהיא אסורה לו אינו רשאי לכונסה משום הכי אמרינן הכי וסמכינן ליה אקרא. ודכוותיה בתלמודא:

הכי גרסינן אמר קרא נער נערה הנערה חד לאתויי חייבי לאוין, ופירש רש"י דתרי נערה כתיבי בפרשה, כי ימצא איש נערה (דברים כב, כח), וכתוב ונתן לאבי הנערה (שם שם, כט) ובתרא מיותר דהוה מצי למיכתב לאביה, ואכתי לכתוב לאבי נערה למה לי למיכתב לאבי הנערה, אלא ודאי תרתי דרשינן מינה נערה הנערה, חד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי חייבי כריתות. והקשו עליו דאם כן אמאי גרסינן נער נערה הנערה, או ניגרסינהו כולהו נערה מלא כדקרינן, או נגרסינהו נער נער הנער חסרים כדכתיב. ואף על פי שרבינו ז"ל כתב דגרסינן נערה נערה הנערה, הא ליתא בנוסחאי דוקני. ועוד היכי מצי למכתב ונתן לאביה, דהא מבעי ליה למאי דאמרינן לקמן בגרה עד שלא עמדה בדין אין לה קט"ז קנס דכתיב ונתן לאבי הנערה שתהא נערה בשעת נתינה. ויש לתרץ דמשום דריש לקיש דריש לקמן (מ' ע"ב ע"ש) נער קמא דכתיב חסר לדרשא ובאידך לא עבדינן

קיד) ע"י קידושין ט"ז ע"ב:

קטז) ע"י יבמות ס' ע"ב דלענין גיורת דוקא רשב"י הוא דמתירה לכהונה:

קטז) אולי צ"ל: אין לו קנס ופירש"י (לקמן ל"ט ע"א) דילפינן לה מדכתיב ונתן לאבי הנערה וכו'. [וקושיית רבינו מרש"י לשיטתו]:

ביה דרשא, להכי נקטינן הכא נער נערה הנערה. וההיא דלקמן אי כתיב נמי ונתן לאביה הוה משמע לאבי הנערה, כיון דכרישא דקרא כתיב נערה, ולא דמי להא דאמרינן בסמוך דאיצטריך למכתב הנערה לכדאביי להיכא דבא עליה ומתה דפטור, דהתם ודאי אי כתיב ונתן לאביה אפילו אבי המתה במשמע דאפילו בקבר נקרא אביה, ואיצטריך יתורא דהנערה למעוטא. ויש מפרשים הסוגיא בפנים אחרים ואינם נכונים:

רב פפא אמר בתולה בתולות הבתולות. פירש רש"י ז"ל דכיון דכתיב ברישא דקרא (שמות כב, טו) כי יפתה איש נערה בתולה, מסתייה דלכתוב סיפא (שם שם, טז) כסף ישקול כמוהר למה לי למכתב הבתולות, אלא ודאי מיותר הוא לדרשא, וקרי ביה נמי בתולות הבתולות דיתורא דה"א לדרשא אתיא, וש"מ תרתי. אבל בתולה בתולות לא דריש, דאורחא דקרא הוא דזימנין דמשתעי בלשון רבים:

חד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי חייבי כריתות. והא דלא אמרינן דחד לאתויי חייבי עשה וחד לחייבי לאוין אבל חייבי כריתות אין להם קנס, היינו טעמא משום דכיון דלהבין קדושין תופסין בחייבי לאוין כמו בחייבי עשה כולהו כחדא חשיבי ומחד קרא נפקי:

ההוא מבעי ליה לגזירה שוה. פירוש להקיש אונס למפתה שיהא זה כזה לענין חמשים שקלים, ונפקא ליה מגזירה שוה דכתיב הכא (דברים כב, כח) בתולה וכתוב התם (שמות כב, טז) בתולות, והאי בתולות מופנה הוא לגזירה שוה. ואע"ג דאידיך בתולה איצטריך למעוטי בעולה, דכל היכא דלא ילפינן גזירה שוה לא הוה יליף חד מחבריה, מופנה מצד אחד סגי לענין זה, דקיימא לן (נדה כ"ב ע"ב ע"ש) מופנה מצד אחד למדין ומשיבין, ובכאן אין להשיב. ומיהו הא ודאי קשיא כיון (דכתיב) [דיליף] גזירה שוה מבתולה דאונס לבתולות דמפתה, למה לי למכתב בתולה במפתה דרישיה דקרא, ליליף מאונס. ותירץ הרמב"ן ז"ל דלא איצטריך, אלא משום דאורחיה דקרא הוא דלא מצי למכתב כי יפתה איש אשר לא אורסה, וכיון דאיצטריך למכתב כי יפתה איש אשה או כי יפתה איש נערה כתב בתולה:

ורב פפא נמי מבעי ליה לגזירה שוה. ואע"ג דרבי עקיבא עביד גזירה שוה אחריתי מאשר לא אורשה כדלקמן בפרקין (ל"ח ע"א), סוגיין כמאן דלית ליה (כ)ההיא גזירה שוה:

אלא שיתא קראי כתיבי. פירוש דרב פפא ור"ל לא פליגי:

חד לגזירה שוה. ואם תאמר ולר"ע דעביד גזירה שוה מאשר לא אורשה, שיתא קראי ל"ל. ויש לומר דאיהו לא דריש ה' דהבתולות וליכא אלא חמשה קראי. ואם תאמר אם כן לא דריש נמי ה' דהנערה וליכא אלא ד' קראי ואנן ה' בעינן. ויש לומר דאיהו דריש בתולה בתולות, והוה להו חמש. ושמעון התימני ור"ש בן מנסיא לא דריש להו ה' ולא בתולה בתולות, הלכך הוה להו ארבע תרי לגופיהו חד לכדאביי וחד לגזירה שוה, וגזירה שוה דר"ע לית להו:

פ"ט) דף ל'. תוד"ה הכל בידי שמים וכו' במאורעות הבאות על האדם. ותימה דהא קאמר התם עני או עשיר ואין זה בתולדת האדם אלא ממאורעות הבאות עליו.

צ"א) תוד"ה מיום שחרב וכו' בימי שמעון בן שטח היה דין ד' מיתות. (לפי"ז צ"ל דהא דנקט מיום שחרב בית המקדש, היינו משום דקודם חורבן ב"ה היו דנין בסנהדרין, אבל קשה דהא לאחר שבטלו סנהדרין לכאורה לא שייכא התראה, ואפילו אתרו ביה הוי כלא אתרו ביה, דהא צריך שיתיר עצמו למיתה וזה לא שייך בזמן שאין דנין ד"ג, וא"כ דומיא דהכי דלא אתרו ביה, גם בזמן סנהדרין היה דין ד' מיתות, וא"כ לחנם נקט מיום שחרב בית המקדש, ואפשר לומר דא"צ שיתיר עצמו למיתה בפועל אלא שיתיר עצמו לחיוב מיתה וזה שייך גם בזה"ז, ולכאורה היה נראה, דבזה פליגי בהתראת ספק אי שמה התראה, דבה"ס לא יבא לידי מיתה בפועל דס"ג להקל, ומשוי"ה ס"ל לחד מ"ד דלא שמה התראה, ומאן דפליגי ס"ל דכיון דאפשר שיהא בזה חיוב מיתה אף שבפועל לא ימיתוהו מכל מקום שמה התראה, אלא שמדברי תוס' לעיל בספ"ק דטעמא דמ"ד שמה התראה משום דמתרין בו אל תכה שניהם דבזה ימיתוהו, אבל בה"ס כו"ע ס"ל לא שמה התראה, אמנם נראה דאין הטעם משום חסרון מיתה בפועל, דהא איירי שם בזורק אבן לגו ואם יהרוג לישראל הרי יהא אפשר להמיתו ומכל מקום לא שמה התראה, וע"כ הטעם דבעינן התראת ודאי, והנה נ"מ מחקירה זאת בזה"ז, לענין חייבי מלקות וממונ' היכא דאתרו ביה בזה"ז אי מיפטר מממונ'.

צ"א) ע"ב. תוד"ה זר שאכל תרומה וכו' לא שייך קלב"מ לפוטרו מכפרה, וקשה דא"כ אמאי מיתה פוטרת ממלקות דהו"ג כפרה דכיון שנקלה הוא כאחיק, ואין לומר דחיובו אינו מטעם כפרה אלא דחייב בעונש, רק דממילא מתכפר כשקיבל עונשו אבל חיובו הוא להעניש דאי נימא כן, תקשי מהא דתניא, מגין שאם נמצא ההורג לאחר שנערפה העגלה שאין פוטרינן אותו, ויליף לה מקרא, ול"ל קרא, דהא כיון דחייב בעונש מה ענין העגלה לקבלת עונשו,

ולא בספק, דמה מכה בהמה חלקת בין ספק לודאי וממילא ה"ה בת"כ.

פ"ה) שם בדו"ח כתב דהיכא דהמפותה לא ידעה שהקנס שייך לה לא מחלה עיי"ש, ולפי מ"ש הרמב"ן דטעמא דמפותה אינו מטעם מחילה אלא משום דהוי מזיק ברשות, נראה דאין לחלק כן, ואפילו נימא באומר קרע שיראין ולא ידע שהשיראין שלו לא מיפטר, התם אפשר לומר דאילו ידע שהן שלו לא היה גותן רשות לקורעו, אבל הכא לא שייך לומר כן, ומה שהביא דוגמא לזה מירושלמי בבא עליה ומת דלא מהניא מחילתה אף דהקנס למפרע שלה, התם אינו שלה למפרע אלא מכאן ולהבא. [ועיין אות קנ"ה].

פ"ו) ע"ב. תוד"ה וחד לאתויי וכו' ולשתוק מלו תהיה לאשה. וקשה הא איצטריך קרא למצוה, ותירץ בשיטה דכוונתם דלא ליכתוב „תהיה" אלא בלשון אחר, ואי נימא דפירכת הגמרא דאין לחייב קנס אלא במקום שאפשר לקיים המצוה ולו תהיה לאשה, כמו במכירת אמה דבעי שתהא ראויה ליעוד, א"כ אין שום נ"מ באיזה לשון נכתבה המצוה, וצ"ל דממשמעותא דתהיה ילפינן דבעינן שתהא בה הויה.

פ"ו) ע"ב. תוד"ה וחד לאתויי וכו' ולשתוק הא דיעבו'. מזה הביא במנחת חינוך דאיכא לאו בקידושי חייבי כריתות, וי"ל דכוונת הגמ' דאי לא כתב רק חד קרא הו"א דהיא אזהרה שלא לקדש כמו בחייבי לאוין דכהונה, משוי"ה איצטריך קרא אחרינא לדיעבד, וממילא תו לא שייך לאו שלא לקדש כיון דאין קידושין תופסין, וכן נראה לר' ישבב אליבא דר"ע, דאין קידושין תופסין באלמנה לכה"ג ליכא לאו על הקידושין.

פ"ח) במ"ש הרמב"ם בשניה דרבנן דליכא מצות ולא תהיה לאשה, וכתב מהר"א ששון שהעמידו חכמים דבריהם בשוא"ת, ובמל"מ כתב משום דאינה ראויה לקיימה מדאורייתא, וכדבריו מוכח להדיא ממ"ש הרמב"ם גבי מוציא שם רע דאם עבר וגשאה צריך לגרשה והכא הוי קום ועשה ואין כח לחכמים לעקור.

א

יונת אלם

קונטרס

יונת אלם

סימן א

בענין מצות ולו תהי לאשה

שוים, חלל דרבנן דרשי את כמישע רק לענין נשואין ור"ש ממשע גם מקום יעו"ש.

ונראה לומר דלר"ש דממשע מלו תהי לאשה גם לענין קנס כמישע הוא דאשה כזאת שאינה ראוי לקיימה לא נחרצתה לענין קנס, אבל אין הביאור כיון שאין יכול לקיים זה מצות נשואין ממילא מתמעטת גם מקנס, והראי דכא אליבא דשמעון החימני דממשע אשה שיש בה הוי הא חייבי לאוין חייב קנס ובכל זאת מצות נשואין של לו תהי לאשה אין עליו דלא מצינו בזה שום פלוגתא, והמשה בדף ל"ט. סתמה לר"י נמצא בה דבר ערוה או שאינה ראוי לבה בישראל אינו ראוי לקיימה וכו', ואם נאמר דבעלי הפלוגתא דרבנן, עיקר דרשחם הוא דמדמין קנס לנשואין א"כ לשמעון החימני יקשה דכלל במצות נשואין יודע דאף חייבי לאוין נתמעטו ובכל זאת לענין קנס

הרמב"ם צפ"ח מנערה ובחולה בליה פסק וז"ל היחב אנוסה זו אסורה עליו אפי' מחייבי עשה ואפי' שני כרי זה לא ישאנה וכו' שגא' ולו תהי לאשה אשה הראוי לו. ועיי' צכס"מ שמפרש דכר"מ סובר דשני אף דהוי רק איסור דרבנן מ"מ כיון דתהי ושמתם את משמתהי מלאו חכמים מקום לאסור שניות, שפיר איבא למימר דשני אימעטא מולו תהי לאשה, ובלאו הכי כיון דכל מיילי דרבנן אסמכינהו אלאו דלא תסור שפיר איבא למימר דשני אימעטא מולו תהי לאשה וכו'. והקי במל"מ דלפי"ז מאי פריך בגמ' דף לו: עלה הדין דתניא עריות ושניות לעריות אין להם קנס ואקשינן מאי עריות ומאי שניות וכו' שניות מדברי סופרים, כיון דמדאורייתא חזיין לי אמאי אין להם קנס, ולפי דעת הר"מ כי כיכי דאימעט נשואין לדין כן. נמעט אליבא דר"ש לענין קנס דכלל בדרש הפסוק הם

פסולה וא"כ ניחא מה דמקשה בגמ'. שניוח חזיא לי דלענין קנס מקרי חזיא לי אף דמלות נשואין לא תחול עליו. והנה בגרע"א מקשה לפי מסקנת הגמ' דמהכל עושה ר"ע ממזרים חוץ מצעולה לכה"ג דהוי עשה שאינו שוב בכל, ולשמעון החימני נקראת אשה שיש בה הוי ולא מיימטתה מקנס, קשה דינמא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, דכל עיקר חירון הגמ' בתמורה דף ו': הוא משום שנא' לא יקח ולא יחלל וצפירוש רבנא חורה לתפיסת קדושין וכפי החוס' בתמורה שם, אבל לפי סברת הגמ' כיון דלא דרשינן לא יקח ולא יחלל נימא אי עביד לא מהני ותיקרא משום כך אשה שאין בה הוי. ולפי דברינו אפשר לתרץ דהדיון אי עביד לא מהני הוא רק על המעשה שלו, דהוא אומרים דאח המעשה שאתה עושה נגד החורה אינה מועלת, אבל אין זה שייך להאשה דמשום כך תיקרא ערוה, אשה שאין בה הוי כיון דמשום האיסור שיש עליה תפסי בה קדושין אלא שהוא אינו יכול לעשות אח מעשה הקדושין דהתורה מצטלת מעשיו, ולפי"מ שציארנו דאין אנו לריכוס לרי שמעון בן מנסי שחבא ממש ראוי לקיימה אלא שחבא אשה כזאת שראוי לקיימה, בן אליבא דשמעון החימני אין אנו לריכוס שיתפסו בה קדושין ממש רק שחבא אשה הראוי לתפיסת קדושין וכאן ג"כ נקראת אשה הראוי לתפיסת קדושין. ואליבא דר"ש החימני תיקרא אשה שיש בה הוי.

מתרבו, אלא ע"כ מלות נשואין וחייב קנס הם אליבא דכו"ע שני ענינים נפרדים ואפשר להיות חייב קנס ופטור מדין נשואין, אלא דכדרש הוא דאשה כזאת שאינה ראוי לקיימה או שאין בה הוי פעורה מן הקנס.

והנה יש לדמות שהמחלוקת בין רש"י וחוס' בציאור הגמ' ב"ק ל'. בפי' אלו נערות, צעולה לכהן גדול איבא צינייכו, ומפרש רש"י דמירי צעולה שלא כדרכה, והחוס' מפרשים בלנוסח עליו ואסורה עליו משום כך חשיבא אינה ראוי לקיימה. ולריך לבאר דעת רש"י החולק על כך, ונראה דרש"י סובר דאף דעל צחולה זו מעולם לא תחול עליו מלות נשואין לא איכפת לן בכך דאין אנו לריכוס לחיוב קנס שתחול עליו מלות נשואין, אלא דהמיעוט הוא דהאשה שאינה ראוי לקיימה החורה פטרתו מקנס וכאן הלא לפני הצעילה הרי היחה ראוי לקיימה וממילא נתחייב בקנס.

ואפשר לפי"ז לתרץ דברי הרמב"ם דבאמת אף דנאמר דהדיון דלא תסור משווי אוחה אינה ראוי לקיימה זה רק שייך לענין הנשואין צפועל דאין הוא מחויב לישא אוחה מכיון שהוא אסור מטעם לא תסור, אבל לענין קנס כפי מה שציארנו המיעוט באשה הוא דהיא לריכה ליקרא אשה שאינה ראוי וכאן הלא כשירה היא מדאורייתא דכדן לא תסור שייך רק למעשה הנשואין שהוא עושה אבל לא למציאות האשה שתקרא

סוגיית הדף

מסורת הש"ס

גמ' (6) [מסופתה ביק פ"ו] שנועט לג. מנילה 1: פסחה טו. לג. [מסופתה פ"ג חוקפתה דמנילה פ"א] 3) ב"מ קו: ב"ב קמד: ע"ש ע"ו ג: ע"ש 2) אקוטה ח: סנהדרין לו: ע"ש רש"י (ד' צ"ג) דהנה"ט (ט) [יבמות 1] דף נג: 1) [יבמות דף נט: וס' ד"ה אילמל] 2) [ומהרי"ט אומר כי מלא חוקפתה פרק חלו עשות ר' עמואל אומר הנא על אחרונה ועל אחרונה עליו אין לה קום וכן היה עשה רב מנילה בן הקנה י"ב סכנ] 3) [ע"ש מ"ח מנילה טו: ר"ה הכל והמ' מה טו: ר"ה הכל] 4) [ע"ש מ"ח טוטה ח: וחסמס פת: ד"ה מנפרס]

אלו נערות

חייבי עשה מצרי ואדומי. בתוך שלשה דורות דכתיב (דברים כג.)¹ דור שלישי יבא להם דור שני לא ולא הבא מכלל עשה עשה: הניחה. אז רבי ישכב הלא כל שאין לו הימור ביאה דקאמר אליבא דר"ע לאו כללג כייל אלג לאפקוי מדברי סימאי למדיה אהא ואסייבי לאוין הוא דפליג לאוסופי חייבי לאוין דככהונה

אכל שום חייבי עשה לא הוסף: שפיר. מניתי למימר איבא בינייהו דשמעון המימני ור"ש בן מנסיא סימאי קאי וטעמא דנפשיה קאמר בשם ר"ע שכל שאין לו הימור ביאה בלשה זו הולד ממזר מאי איבא חייבי עשה: אלא, אי לאו אדריבי קאמר ר"ע שכל שאין לו הימור ביאה דלמנתי וגירושין אלא עשה דכמהו יקם (ויקרא כא') ולא בעולה וא"ת יש כלל לאו דנויה לא אשכחן מהל דאמר פניו הבא על הפנייה עשהא ונהא אלא ר' אלעזר (ה) ולית הלכתא כוומיה ואין ונהא אלא הנבעלה לפסול לה ונבעלה שלא כדרכה חייבי דלי כדרכה מו ליכא קנס: ומאי שנא. האי עשה משאר עשה דמדעה ביה ר"ע: דהוה ליה עשה שאינו שוה בכל. שאינו טוהג אלא כ"כ' אכל עשה דמלרי ואדומי טוהג בכל הקהל: עשה נמי יש בה דויה. המקשה אשה זימי נדושה מקודשת: ולאפקוי מדר' נחוניא. מהני דממידי משלמין לנא עבא חמוה ופקע' שמתחייב כרת בעבאמה אשה מדר' נחוניא: את יום הכפורים שבת. לפטור המדליק את האדניס כיום הכפורים כאלו הדלוקים בשבת: מה שבת. שהוא מיתה ב"ד: פטור מן התשלומין. כדמנן במתני' גבי בל על עלו וילק' לה מולא יהיה אסון עונש יענש: אף יום הכפורים. שהוא ככרת חייב נפש הוא זה ופטור מן התשלומין: אסון בידי אדם. ולא יהיה אסון דמשמעו במיתה ב"ד למימר דהיכא דליכא מיתה ב"ד משלס דמי ולדות: אסון

פרק שלישי

חייבי עשה מצרי ואדומי הנחא לר' ישכב אי לאפקוי מוטעמא דר' סימאי קאתי שפיר אלא אי מוטעמא דנפשיה קאמר כל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר ואפי' חייבי עשה מאי בנייהו איכא בנייהו בעולה לכ"ג ומ"ש דהוה ליה עשה שאינו שוה בכל אמר רב חסדא הכל מודים בבא על הנדה שמשלם קנס למ"ד יש בה הויה הא נמי יש בה הויה למ"ד ראויה לקיימה הא נמי ראויה לקיימה ולאפקוי מדרבי נחוניא בן הקנה דתינא (רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין מ"מ דר' נחוניא בן הקנה אומר אביי נאמר [אסון בידי אדם ונאמר [אסון בידי שמים] מה אסון האמור בידי אדם פטור מן התשלומין אף אסון האמור בידי שמים פטור מן התשלומין אף אסון מתקף לה רב אדא בר אבהה מומאי דבי קא מוהר לרוי יעקב לבניה על צינים פוחים בדרידי שמים ניהו דלמא על אריא וגנבי דבדי אדם ניהו אטו יעקב אהא אוהר אהא לא אוהר יעקב על כל מילי אוהר וצינים פחים בדי שמים ניהו והתניא [הכל בידי שמים חוץ מציינים פחים שנאמר [צינים פחים עיקש שומר נפשו ורחק מהם ותו אריא וגנבי בידי אדם ניהו] והאמר רב יוסף וכן תני רבי חייא מיום שחרב בית המקדש אף על פי שבטלו ארבע מיתות לא בטלו הא בטלו להו אלא דין

כתובות ל.

אי לאפקוי מדריבי סימאי קאתי. מימה תיפשוט דרבי ישכב טעמא דנפשיה קאמר אליבא דמ"ד כפ"ק דיבמות (דף יא. וס) הבא על יבמתו וחזר וזכא אחד מן האחים על לרחה בעשה דהא מנן בפרק ר"ג (יבמות דף ג.) ר"ג אומר דאין בעילה אחר בעילה ע"כ רבי ישכב טעמא דנפשיה קאמר והויה חסמס כר' עשה ולהכי אין אחר בעילה כלום כדלמנן חסמס בגמרא' אמתי' דאין אחר חליפה כלום אמר רב הונא אמר רב זו דברי ר"ע דלמנן דאין קידושין מוספין בחייבי לאוין ומסממא הבא אליבא דר"ע מספקא ליה אי טעמא דנפשיה קאמר אי לאו לכך נראה לר"מ דגרסי' בפ"ק דיבמות (דף יא.) מה אמר בגללו וכלל זה מוכיח ר"מ כהניס שעממא דל"ג בעשה וכן פרי"מ דהיינו לאו שחלך לאחא דלמנן קרל אשר לא יבנה כיון שלל גנה שזו לא יבנה אחרת ה"ג כיון שגנה שום יבמה לא יבנה אחרת: **איכא בנייהו בעולה לבי.** פי' בקונ' בעולה שלא כדרכה וקשה דפלטמא דר"מ ורבי אלעזר היא צפקה הבא על יבמתו (יבמות דף טו.) וס' אי כשריה לכ"ג וה"ל למינני ולר"מ דלמנן כשריה לכ"ג מאי איכא למימר דקאמר ולר"ע דלמנן כו' ואור"י דמר"ע פריך שפיר כדי לאוקומי ר"ש בן מנסיא שהוא צמל כר"ע שהיה רבו אכל בהא לא חייס אי פליג ר"מ אר"ש בן מנסיא ור"מ פי' דהבא לא מיירי בעולה מאחר אלא ככ"ג שאנס בעולה גמורה ולא חשיבה ראויה לקיימה אע"ג דלמנן בהבא על יבמתו' אטמא עלמו ומסופתה עלמו לא ישר ואס נשא נשוי מ"מ כיון דלכתמלה לא ישר לא חשיבה ראויה לקיימה דהאי לא ישר הוין מן המורה חף ע"ג דלס נשא נשוי ה"ג אמר בוגרת ומועת עץ לא ישר ואס נשא נשוי אע"ג דהוי מן המורה

תוס' יבמות (א) ולי"ג תרין דריב ספקא מתני' מר נחמיה ור' נחמיה אצטריך לאוקומי חד לחייבי לאוין ונשה חד ללאו דיבמה לשיק אכל חייבי ברייתא קום ליה בדיבה מניה וז"ל לקמן בפירקין אי רבוי נחמיה קשיא אחוזה בשטח דבחיובי כריתות לא חתוקא ביהוה' (ב) [וחא דמתן (פ"ד דאבות) על כרחן אחת חי חייבת אסון לך אדם שטחיה לחיוב עצמו ועוד נראה לר"י דריב אחת חי לעמיה קאמר נחמיה ע"כ אחת מת. ור"י אחת חי ור"י מתו המרות להחיות והחיים לידון] (ג) [וחיובי אשתי לומר לפי ספיקא ליה:]

תוס' ר"ד מתני' ולא כריי בן הקנה. פירוש מתני' דחייבי קנס לבא על אחותו ואפי' שמתחייב כרת בביאתה. והניא ר"ג [בן הקנה] היה עושה יחי' כשבת לתשלומין. פי' לפטור המדליק את הגדוש ביהו"כ כאלו הדלוקים בשבת מה שבת שהיא מיתה ב"ד פטור משלמין כדמנן ביהו"כ לקמן בבא על בתו ור"מ לא מולא יהי אסון. אף יחי' כשואה בכרת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין. מיט דריב ביה. אמר אביי נאמר אסון בידי שמים. פי' יקראוהו אסון נאמר אסון ביד וז"ל אסון ויהי מה אסון תחלוטין. פי' ויסמתי' כפי' ביה לרבי סימאי וליכא מיתה ב"ד משלס דמי ולדות. אף אסון האמור בידי שמים פטור מן התשלומין:

כדמוכה חסמס ועוד דקאמר חסמס' מתיב רבא ולו תהיה לאשה נאשה הראויה לו פטר אלמנה לבי' היכי דמי אילימא כדכרכה מאי אריא משוס אלמנה תיפוק ליה דהויא לה בעולה משמע דבעולה עלמו אסורה לו מן התורה ור"ת לא פירש כן: **הב"ב מודים בבא על הנדה שמשלם קנס.** מימה לר"י מנל דר"ש בן מנסיא מודה בה דלמנן כר' נחוניא בן הקנה ס"ל דחייבי כריתות פטורים מן התשלומין ומיהו ר"ש המימני ע"כ לית ליה דר' נחוניא מדאליטריך למעוטי חייבי כריתות מולו תהיה לאשה אשה שיש בה היה דע"כ לא אליטריך למעוטי אלא חייבי כריתות דחייבי לאוין ס"ל כדקוף החולין (יבמות דף מט. וס) דלית ביה היה אכל מר"ש בן מנסיא קשה מנלן דלית ליה דר' נחוניא ועוד אפי' ר"ש המימני דלמנן אית ליה דר' נחוניא ואלטריך למעוטי מולו תהיה לאשה יבמה לזוק דאין קידושין מוספין בה בעולה כדלמנן דהאשה רבה (ס' דף טז. וס) ור"ל דרב חסדא ס"ל דאין שום מנא סוכר כרבי נחוניא ור"ה'ק ולאפקוי כו' ובקונ' פירש דלמנתי' קאי דמפקא מדר' נחוניא ומימה מני'ל דמפקא מיניה דלמנן מודה ר' נחוניא דחייבי כריתות יש להן קנס דרבייהו קרל חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות ולר"ע ינאה דמפקא מתני' מדר' נחוניא דכיון דאין קידושין מוספין בחייבי לאוין איכא לאוקומי הכן מרי ריבויי חד לחייבי עשה וחד לחייבי לאוין אכל חייבי כריתות לר' נחוניא לא [ונראה לרש"י לתרן (א) דע"כ מפקא מתני' מר' נחוניא דלר' נחוניא אין חילוק בין חייבי כריתות לחייבי מיתות ב"ד או מאסון אסון או כדדרש רבא כרת שלי מנייה שלסס ואס יש קנס לר' נחוניא בחייבי כריתות יש ג"כ בחייבי מיתות ב"ד ומתני' קתני בל על בתו פטור: **הב"ב בידי שמים חוץ מציינים פחים.** והא דלמרי' (שבת דף ג.) לעולם לא יעמוד אדם במקום כהנה אלמא יולו לשמור עלמו מן הפורענות וכן קרי טעו דלסור לעבור תחמוי חסמס מן הפשיעה יכול לשמור עלמו דהא ודאי שבידו להמית עלמו אכל כשמצידין עליו מן השמים כזאנס אי אפשר לו לשמור אכל ציינים פחים לעולם אל יצאו עליו כזאנס אם רואה ליהרר וא"ת והא דרשיון (ב"מ דף ק:) והקרי ה' ממך כל חולי זה יבנה אלמא דבדידי שמים הוא וי"ל דהיינו שיהם הקב"ה עלמו או ימן לו מלגזים ולא יטרך ליהרר וא"ת והא פחים בידי שמים הוא כדלמרי' ככרשית רבה כפרשה ט"ו א"ל אנטוניוס רבי עלי עלי א"ל רחמנא שיצרך מלינתא א"ל דא ללמא הוא ימיר מד כסו ולינתא אלא א"ל תשמזז משרבא א"ל הא כדו ללמא דכתיב אין נסחר דכתיב אין י"ל דקרא כתיב בעובדי דרכים או במלתמה כדכך שהמלכים עושים דבדכך אין אדם יכול ליהרר מן החוס אכל אם רואה ליבד בביתו יכול להוהר שישב בבית של אצנים או יבנס במרחק ויש מפרשים ליינים פחים חלה מילתא היא כלומר ציינים שהם פחים לחדס לשון פת ומוקש ואיני פת דכפ"ק דמסכת ע"ו (דף ג: וס) מיייתי לה [אהא דכתיב ותעשה אדם כדגי הים מה] דגים שדים כיון שקדריה עליהן תמה מיד ממים [אף בני אדם כיון שקדריה עליהם תמה מיד ממים] והא דלמנן (ברכות דף ג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אין עניו לכאן דהתם קאי על הולד כנעני אמר (גדה טו:) שגורין אם יש עניו אשתי גבור או חלש טפס או חסם אכל דיקו ורשע לא י"הכא מייירי במארעות הגלות על האדם: **מיום שחרב בית בור.** וא"ת אמאי לא נקט מ' שנה קודם שחרב בהמ"ק דמ' שנה קודם חורבן גלגתה סנהדרין כו' שלא דעו דיני נפשות וי"ל דלפעמים לאורך שנה היו חורגין סנהדרין ללשכת הגזית ולהכי לא פסקא ליה למינתי מ' שנה קודם חורבן וא"ת א"כ מאי פריך צפקה היו צודקין (סנהדרין דף מה.) גבי מעשה ובדק ר' יוחנן בן זכאי בעוקלי האניס ופריך מי היה כנסהדרין והא תניא כל שותיף של רבן יוחנן בן זכאי מנא ועשרים שנה מ' עסק צפקמטיא ומ' למד ומ' יומד ואניא מ' שנה קודם חורבן גלגתה סנהדרין כו' והשתא מאי קשיל ליה כיון דלפעמים היו חורגין ודינן וי"ל דרבן יוחנן בן זכאי דבדק בעוקלי האניס תאנה אמעשה דלריתה היה ומשום דיני נפשות דלריתה לא היו חורגין לעולם דבדק לא גלי אלא משום לריתה דחו דנפשיה רוחים כדלמרי' בפ"ק דמסכת ע"ו (דף ט: וס) וי"מ דלהכי נקט משחרב בהמ"ק משום דקודם לכן אע"פ שגלו היו בגדי הכהנים מכפרים על מודל דלא אחרו ביה כדלמרי' צפקה יש צערכין (ערכין דף טו. וס) ואין נראה דהא דימי שמעון בן שטח היו בגדי הכהנים והיה דין ארבע מיתות כדלמרי' צפקה אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ו: וס) אר"ש בן שטח ארלה כנמנה אם לא ראייה אחד שרך אחד חצרו למורכב וכו' לא זו משש עד שאשבו נחש ופריך והאי בר נחש הוא והא תני ר' חייא אע"פ שצטלו סנהדרין כו' ועוד אמר (מס' י:) מרשעים יאל רשע כו' (ה) והתם צומן שבהמ"ק קיים איירי מדקאמר וגמלא זה מת וגו' גולה: דין

הביאה היתה אינה ראויה פטור, ולפי"ז הא דבעינן ראויה לקיימה היינו שתהא אשה ראויה, ולא דבעינן שיתקיים הכתוב ולו תהיה לאשה, אלא הקפידא היא על האשה, כמו בתולה ולא בעולה, ומ"מ בשוטה איכא קנס ומוכח דשוטה מיתקריא בת הויה משום דאפשר שתשתפה, ומ"ש בחידושי הגרע"א דאפי' למתני' דחייבי כריתות יש להן קנס, מ"מ מודה דבעינן יש בה הויה לענין שפחה, אלא דס"ל דעריות מיקרי יש בהן הויה לאחרים, זהו רק אם נפרש דהדין הוא על האשה, שתהא בת הויה, אבל אם נאמר דבעינן שיהא אפשר לקיים הכתוב ולו תהיה לאשה, אין טעם לחילוק זה, וכמו ביעוד דאין מוכרה לקרובים משום דבעינן שיהא אפשר לקיים מצות יעוד.

נה תד"ה ואוקי וכו' — כתבו, דאי נימא דמהניא תפיסה לאחר שגולד הספק בטוען ברי א"כ דינא דהממע"ה הוא דינא דאליים גבר. ולכאורה אין הכרח לזה, דבסוגיא דתקפו כהן מבואר שתי נפקותות בדינא דמוחזק אם הוא דין ודאי או רק ספק: א) לענין אי מהניא תפיסה (ב) גם קודם התפיסה איכא ג"מ אם הוא שלו בתורת ודאי יכול לפטור בבהמה זו חיובו במע"ב, ואם אינו אלא בתורת ספק נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן, וה"ה דנ"מ לענין אתרוג דבעינן לכם, ולפי"ז י"ל דלעולם דינא דהממע"ה, הוא דין ודאי בשעה שהוא מוחזק, ולא דמי להא דכל אליים גבר דאפילו בשעה שהוא מוחזק, אינו אלא ספק שלו, ומ"מ מהניא תפיסה בטענת ברי, כיון דהמעשה אינה מבוררת אף שהוא דין ודאי, אבל מדברי תוס' מוכח דהא בהא תליא, דאי נימא דמוחזק הוא ודאי לא מהניא טענת ברי, וכמ"ש לעיל ל"ב גבי ניסת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי, דהוא דוקא היכא דחזקת א"א איתרע, אבל אי איכא חזקת א"א לא מהניא טענת ברי, אף דחזקת א"א אינה מבוררת את המעשה, כיון דהוא דין ודאי, וה"נ בדין מוחזק אף שהמעשה אינה מבוררת כיון שהדין ודאי לא מהני ברי, אבל להסוברין דגם במקום חזקת א"א מהני ברי, כיון שאין לנו בירור על המעשה, י"ל כן גם לענין מוחזק, דאפילו נימא דהוא דין ודאי מהניא תפיסה מטענת ברי.

צורך לק"ו, ואי ס"ל כר"ש דמיקרו בע"ד, לא יועיל ק"ו כמו בכל דוכתא שאין מקבלין עדים שלא בפני בע"ד ולא אמרינן ק"ו וצ"ע.

נד דף כ'. בעובדא דבר שטיא. כתב הרא"ש בשם הרמ"ה, דכיון דעתים חלים מיקרי אתי לידי זכיה כמו בקטן, ומשמע מלשון זה דבשוטה גמור לא מיקרי אתי לידי זכיה, וקשה דבגיטין פ"ה קאמר דקטנה מתגרשת אף דבעינן ויצאה והיתה, משום דאתיא לכלל הויה, ושוטה אינה מתגרשת משום דמשלחה וחוזרת, ולא משום טעמא דויצאה והיתה, וכן חרשת מתגרשת וע"כ מוכח דמיקרו אתו לכלל הויה, ושמא י"ל דבגיטין איירי לענין דאורייתא דכתיב ויצאה והיתה דבעינן שיהא אפשר להתקיים והיתה, ולזה מהני מה דאפשר שתשתפה, דוגמא לזה בעדות דבעינן שיהא אפשר לקיים בהם כאשר זמם, כתבו בתוס' סנהדרין פ"א דסגי אם יהא אפשר באיזה אופן שיהא להזימן, דדוקא היכא שא"א בשום אופן לבוא לידי הזמה פסולין, דלא קרינן בהו ועשיתם לו כאשר זמם, אבל הכא דבעינן גברא דאתי לידי זכיה, אפשר דשוטה לא מיקרי אתי לידי זכיה, דלא דמי לקטן דודאי אתי לכלל זכיה, ובחידושי הגרע"א ר"פ אלו נערות כתב, דהא דאיכא קנס בשוטה אף דכתיב ולו תהיה לאשה, משום דשוטה אתיא לכלל הויה ומיתקריא מהוה עצמה, י"ל ג"כ דהתם אין הקפידא על האשה שתהא בת הויה, אלא דצריך שיהא אפשר שיתקיים הכתוב ולו תהיה לאשה, וכן בהא דבעינן ראויה לקיימה, אין הדין בהנבעלת שתהא אשה ראויה, אלא דבעינן שיהא אפשר לאשכוחי ולו תהיה לאשה, וראיה לזה ממ"ש תוס' בשם ר"ח לפרש בבעולה לכה"ג, דאיירי באנס בתולה רק דעכשיו היא בעולה ואינה ראויה לו, ואי נימא שהדין הוא על האשה שתהא אשה ראויה, וכמו נערה ולא בוגרת, בתולה ולא בעולה, א"כ מה לנו דעכשיו אחר הבעילה אינה ראויה, מ"מ בשעת בעילה היתה אשה ראויה, וכמו לענין בתולה דע"י הביאה נעשית בעולה, אלא ע"כ מוכח דבעינן שיהא אפשר לקיים ולו תהיה לאשה, והכא לאחר הבעילה לא יהא אפשר לקחתה לו לאשה, מיהו בשיטה שם כתב לדעת רש"י, דדוקא אם קודם

סוגיית הדף

עשרת

דף ל.

שמואל

רבט

סובר דהמיעוט הוא צהאשה, והיינו דאשה שאינה ראויה לקיימה התורה פטרותו מקנס, ולזה ס"ל לרש"י דאם הוא רק דין דלכתחילה לא ישא, אינה נעשית עי"ז אשה כזאת שאינה ראויה לקיימה.

ועי' במל"מ (פי"ח איסור"ב ה"ב ד"ה וכת' שיישב, דרש"י ס"ל דלא ממעיט מקנס אלא אשה שכבר קודם הציאה לא היה ראויה לקיימה, אבל אם לא נעשית אינה ראויה אלא ע"י שנאנסה, אי"ז מיקרי אינו ראויה לקיימה עי"ש, והציאור י"ל ג"כ עפ"י הנ"ל, דכיון דהמיעוט הוא צהאשה, ס"ל לרש"י דתליא אי היתה ראויה לו קודם הציאה.

אמר ר"ח הבל מודים

בבא על גדה וכו'

ופרש"י המקדש אשה "צימי נדותה" מקודשת, ומדבריו משמע דאי לא הוה תפסי צה קידושין צשעת נדתה מיקרי אשה שאין צה הויה, ונ"ע מה איכפת לן דעכשיו צשעת ציאה אין צה הויה, הרי מ"מ יכול לקדשה כשאינה נדה. ונראה עפ"י מש"כ לעיל מהיונת אלס דרש"י סובר דדין ראוי לקיימה תלוי על האשה, ולזה י"ל דס"ל לרש"י עוד חי, דאי הוה הדין דאי קידשה צשעה שהיא נדה לא תפסי צה קידושין, אז הוה מקרי אשה שאין צה הויה, כיון דהוא צא על אשה נדה, ואשה נדה אין צה הויה דלא תפסי צה קידושין צשעת נדתה.

דתניא ר' נחוניא ב"ה היה עושה יו"ב בשבת וכו' עי' צל"ח פסחים (כט.) שכתב לחדש, דבקלצד"מ דכרת ומיתה ציד"ש לר' נחוניא צן הקנה, פטור אף לצאת יד"ש וממילא ה"ה דלא מהני תפיסה, דחיוצ כרת ומיתה ציד"ש הוה דין פוטר, פי' דאף דכתב רש"י צצ"מ דבקלצד"מ חייב לצאת יד"ש, היינו רק לדין ומשום דיסוד הפטור דקלצד"מ הוא דאין צ"ד מענישים אותו צשמים אבל לא דהוה פטור צע"ס, אבל לר' נחוניא צן הקנה דס"ל דחיי"כ נמי פוטר, הוה פטור צע"ס, ונפק"מ דצחיי"כ ליכא חיוצ ציד"ש ול"מ תפיסה עכ"ד, וכנראה דס"ל דיסוד הפלוגתא דרבנן ור' נחוניא היא צעיקר הדין של קלצד"מ, דלרבנן עיקר הדין הוא דאין צ"ד מענישים אותו צשמים, ולפיכך ל"ש הך פטורא צכרת, אבל ר' נחוניא ס"ל דיסוד הפטור הוא דין פטור על עונש הקל, ולפיכך איכא הך דינא נמי צכרת.

וראייתי לדייק דכ"ה גם משמעות לישנא דר' נחוניא דקאמר "אף יו"ב מתחייב צנפשו ופטור מתשלומין" דלכאורה אי"ז נתינת טעם כלל, דהא גם רבנן סברי דחיוצ כרת חיוצ נפש הוא, ולפי הצל"ח א"ש דרק לר' נחוניא יסוד הפטור הוא משום דחיוצ נפש פוטר, אבל לרבנן אינו דחיוצ נפש פוטר חיוצ ממון ואלא דעיקר הדין הוא דאין מענישין אותו צשמים ודו"ק.